

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΙΚΟ ΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΒΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΘΟΥΝ ΜΕ ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 6 Μαρτίου 2019, ο Έλληνας Υπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παρουσίασε ένα νέο Σχέδιο Ποινικού Κώδικα προς δημόσια διαβούλευση.¹ Το προτεινόμενο σχέδιο νόμου εισάγει μια σειρά από τροποποιήσεις στις προβλέψεις του ισχύοντος ελληνικού Ποινικού Κώδικα, συμπεριλαμβανομένου του νομικού ορισμού του βιασμού και σχετικών διατάξεων.

Η Διεθνής Αμνηστία έχει καλέσει τις ελληνικές αρχές σε διάφορες περιστάσεις να μεταρρυθμίσουν τον ισχύοντα νομικό ορισμό του βιασμού, τόσο πριν όσο και μετά την επικύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.² Σε συνέχεια προηγούμενων γραπτών επικοινωνιών και συναντήσεων με το ελληνικό Υπουργείο Δικαιοσύνης, η Διεθνής Αμνηστία παρουσιάζει την ανάλυση και τις συστάσεις της για τον προτεινόμενο ορισμό του βιασμού όπως παρουσιάζεται στο σχέδιο νόμου.³

Κατά το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Ελλάδα είναι υπεύθυνη να λάβει τα απαραίτητα νομοθετικά και άλλα μέτρα για να ασκήσει δέουσα επιμέλεια για την πρόληψη,

¹ Το σχέδιο νόμου είναι ανοιχτό προς δημόσια διαβούλευση έως τις 14 Απριλίου 2019.

² Υπόμνημα της Διεθνούς Αμνηστίας προς την κα Μαρία Γιαννακάκη, Γενική Γραμματέα Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Υπουργείο Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, «Υπόμνημα για το προτεινόμενο σχέδιο νόμου για την επικύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας», 4 Δεκεμβρίου 2017, Ref: TG 25/2017.014. Επίσης www.amnesty.gr/news/articles/article/21309/ellada-sholia-gia-proteinomeno-nomoshedio-gia-tin-epikyrosi-tis-symvasis, «Το σεξ χωρίς συναίνεση είναι βιασμός», Εκστρατεία του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας, 22 Ιανουαρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.amnesty.gr/action/petitions/21967/horis-synainesi-einai-viasmos>, «Οπισθοδρόμηση για τα δικαιώματα των γυναικών, με τον προτεινόμενο ορισμό του βιασμού στον υπό διαβούλευση νέο Ποινικό Κώδικα», Δελτίο Τύπου, Ελληνικό Τμήμα της Διεθνούς Αμνηστίας, 7 Μαρτίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.amnesty.gr/news/press/article/22046/opisthodromisi-gia-ta-dikaiomata-ton-gynaikon-me-ton-proteinomeno-orismo>.

³ Για το λεπτομερές κείμενο του προτεινόμενου σχεδίου νόμου βλ. «Σχέδιο Νέου Ποινικού Κώδικα», <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=9834>.

διερεύνηση, δίωξη και τιμωρία και την παροχή επανορθώσεων για πράξεις έμφυλης βίας και βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που έχουν διαπραχθεί από μη κρατικούς παράγοντες.⁴

Το 2018, η Ελλάδα επικύρωσε την Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), του Συμβουλίου της Ευρώπης, την πιο εξελιγμένη διεθνή σύμβαση για την αντιμετώπιση της βίας εναντίον των γυναικών. Έπειτα από κοινή εκστρατεία της Διεθνούς Αμνηστίας και διαφόρων ελληνικών ΜΚΟ, η Ελλάδα, με την επικύρωση, κατήργησε τη διάταξη για τον «γάμο ως διακανονισμό», του Άρθρου 339 (3) του ελληνικού Ποινικού Κώδικα που εξάλειψε το αξιόποιο στο αδίκημα της «αποπλάνησης παιδιών» (ενέργεια «ασελγών πράξεων» με ανήλικο πρόσωπο κάτω των 15 ετών).⁵

Αυτό το πρώτο καλοδεχούμενο βήμα θα πρέπει να το ακολουθήσουν άλλες κρίσιμες νομοθετικές αλλαγές ώστε να διασφαλιστεί ότι ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας θα εναρμονιστεί με τα πρότυπα που ορίζονται στην Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και άλλα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα της σεξουαλικής βίας.

Η οργάνωση πιστεύει ακράδαντα ότι οι τροποποιήσεις στον ορισμό του βιασμού που προτείνονται από την Κυβέρνηση όχι απλώς είναι άκρως προβληματικές και δεν συμμορφώνονται καθόλου με τις υποχρεώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά αποτελούν επίσης σημαντική οπισθοδρόμηση που θα παρεμποδίσει περαιτέρω την πρόσβαση των θυμάτων βιασμού στη δικαιοσύνη, καθώς αποτυγχάνουν να εισάγουν έναν ορισμό με βάση τη συναίνεση και περιορίζουν περαιτέρω τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να θεμελιωθεί το έγκλημα του βιασμού.

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί μετ' επιτάσεως το Υπουργείο Δικαιοσύνης να λάβει υπόψη του τις ανησυχίες που περιγράφονται σε αυτό το υπόμνημα και να προτείνει έναν ορισμό του βιασμού που να βασίζεται στη σειρά συγκεκριμένων συστάσεων που παρατίθενται στο τέλος αυτού του εγγράφου.

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ

Η ελληνική νομοθεσία ποινικοποίησης του βιασμού υπολείπεται των διεθνών προτύπων με πολλούς τρόπους. Οι τροποποιήσεις που προτείνονται από την ελληνική κυβέρνηση δεν

⁴ CEDAW, General Recommendation 19, παρ. 9 και Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 5(2).

⁵ «10 οργανώσεις καλούν τον Υπουργό Δικαιοσύνης να καταργήσει τη διάταξη του ποινικού κώδικα που επιτρέπει τον «γάμο ως διακανονισμό» για το έγκλημα της αποπλάνησης ανηλίκου», Κοινό δελτίο τύπου, 13 Φεβρουαρίου 2018, <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/21284/10-organoseis-kaloy-n-ton-y-pouyrgo-dikaiosynis-na-katargisei-ti-diataxi>.

Νόμος 4531/2018 για την Κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4531-2018-phek-62a-5-4-2018.html>.

αντιμετωπίζουν τις ανεπάρκειες της νομοθεσίας. Αυτό το υπόμνημα αναλύει μια σειρά από ανησυχίες που εγείρονται: αποτυχία ενσωμάτωσης ενός ορισμού του βιασμού με βάση τη συναίνεση, έλλειψη περιεκτικού νομικού ορισμού του βιασμού, και απουσία μιας εξαντλητικής λίστας επιβαρυντικών περιστάσεων ώστε να συμπεριλαμβάνονται καταστάσεις όπου τα αδικήματα διαπράττονται εναντίον ενός ατόμου που έχει καταστεί ευάλωτο ή από έναν νυν ή πρώην σύντροφο ή σύζυγο.

1. ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΒΙΑΣΜΟΥ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ

Ο ισχύων νομικός ορισμός του βιασμού στην ελληνικό Ποινικό Κώδικα βρίσκεται στο Άρθρο 336. Θέτει στο επίκεντρό του την «άσκηση σωματικής βίας ή απειλής σπουδαίου και άμεσου κινδύνου». Ο ορισμός διατυπώνεται ως εξής:

«1. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία ή σε άλλη ασελή πράξη ή σε ανοχή της τιμωρείται με κάθειρξη.»

Το προτεινόμενο τροποποιημένο Άρθρο 336 παρέχει τον ακόλουθο ορισμό:

*«1. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σοβαρού και άμεσου κινδύνου ζωής ή σωματικής ακεραιότητας εξαναγκάζει άλλον σε επιχείρηση ή ανοχή γενετήσιας πράξης τιμωρείται με κάθειρξη.
2. Γενετήσια πράξη είναι η συνουσία και οι ίσης βαρύτητας με αυτήν πράξεις.»*

Η Διεθνής Αμνηστία είναι εξαιρετικά ανήσυχη ότι τόσο η τωρινή διατύπωση του Άρθρου 336 όσο και η προτεινόμενη τροποποίηση επικεντρώνονται στην αντίσταση και στη βία παρά στην έλλειψη ελεύθερα δοθείσης συναίνεσης (αξιολογούμενης στο πλαίσιο των περιστάσεων), όπως απαιτείται από το διεθνές δίκαιο και πρότυπα.

Η οργάνωση πιστεύει ότι η νέα προτεινόμενη διατύπωση του Άρθρου 336 αποτελεί επίσης σημαντική οπισθοδρόμηση καθώς ενισχύει την αντίληψη ότι η σωματική βία ή οι απειλές βίας θα πρέπει να διατηρηθούν στο επίκεντρο του νομικού ορισμού. Τόσο με την τωρινή όσο και με την προτεινόμενη εκδοχή του Άρθρου 336, περιπτώσεις βιασμού όπου η σωματική βία, η απειλή της ή η απόδειξη αντίστασης ή η αδυναμία αντίστασης δεν φαίνονται, είναι πιθανόν να παραβλεφθούν από το νομικό σύστημα και περιπτώσεις όπου δεν χρησιμοποιήθηκαν σωματική βία ή απειλή της σπάνια θα καταφέρουν να φτάσουν ενώπιον δικαστηρίου. Προσθέτοντας ότι η βία θα πρέπει να θέτει σε «άμεσο κίνδυνο ζωής ή σωματικής ακεραιότητας», οι περιστάσεις κατά τις οποίες το έγκλημα του βιασμού μπορεί να θεμελιωθεί κατά τον νόμο είναι ακόμα πιο περιορισμένες απ' ό,τι με τον τωρινό ορισμό. Για παράδειγμα, η προτεινόμενη εκδοχή του Άρθρου 336 δεν θα κάλυπτε περιπτώσεις βιασμού όπου το θύμα ενέδωσε σε σεξ υπό εξαναγκασμό από τον δράστη όπως όταν ο δράστης έχει εκβιάσει το θύμα ή έχει χρησιμοποιήσει μη-βίαιες απειλές.

Η επιμονή σε έναν ορισμό του βιασμού που επικεντρώνεται στην αντίσταση και τη βία παρά στην συναίνεση θα έχει αντίκτυπο όχι μόνο στην καταγγελία βιασμών που γενικά είναι πολύ χαμηλή αλλά επίσης και στην κοινωνική αντίληψη περί σεξουαλικής βίας, όταν και τα δύο είναι κομβικές πλευρές της καταπολέμησης της ατιμωρησίας για αυτά τα εγκλήματα και της πρόληψής τους.

Αναγνωρίζοντας ότι η σεξουαλική βία είναι μια παραβίαση της σεξουαλικής αυτονομίας και της σωματικής ακεραιότητας ενός ατόμου, τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν εξελιχθεί στην τωρινή αναγνωρισμένη αντίληψη ότι **η έννοια της ελεύθερα δοθείσης συναίνεσης** (αξιολογούμενης στο πλαίσιο των περιστάσεων) αντί της χρήσης βίας ή απειλής αυτής θα πρέπει να είναι το κεντρικό στοιχείο για τον ορισμό εγκλημάτων σεξουαλικής βίας. Ως προς αυτό το ζήτημα, σύμφωνα με την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ο βιασμός και άλλες μη συναινετικές πράξεις σεξουαλικής φύσης είναι παραβιάσεις της σεξουαλικής αυτονομίας και της σωματικής ακεραιότητας ενός ατόμου, και θα πρέπει να κατατάσσονται στα ποινικά αδικήματα.⁶

Δεν θα πρέπει, είτε σε επίπεδο νομοθεσίας είτε σε επίπεδο πρακτικής, να θεωρείται ότι ένα θύμα συναίνεσε επειδή δεν αντιστάθηκε στην ανεπιθύμητη σεξουαλική συμπεριφορά.⁷ Για παράδειγμα, το 2003, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατέστησε σαφές ότι: «Οι θετικές υποχρεώσεις των Κρατών Μελών κατά τα Άρθρα 3 και 8 της [Ευρωπαϊκής] Σύμβασης [Δικαιωμάτων του Ανθρώπου] θα πρέπει να θεωρηθούν ότι απαιτούν την ποινικοποίηση και αποτελεσματική δίωξη οποιασδήποτε μη συναινετικής σεξουαλικής πράξης, συμπεριλαμβανομένης [εκείνης όπου υπάρχει] απουσία σωματικής αντίστασης από το θύμα.»⁸

Ως Συμβαλλόμενο Κράτος στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το 1974 και ως Συμβαλλόμενο Κράτος στην Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, του Συμβουλίου της Ευρώπης, από το 2018, η Ελλάδα θα πρέπει να τροποποιήσει το νομικό της ορισμό για το βιασμό ώστε να βασίζεται στην έλλειψη συναίνεσης αντί να επικεντρώνεται στην ικανότητα του θύματος να αντιστέκεται.

- **Η έννοια της συναίνεσης**

Κανένα διεθνές ή περιφερειακό όργανο ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν παρέχει έναν ακριβή

⁶ Βλ. Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 36 (1). Βλ. επίσης Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, Σύσταση No R (2002) 5 που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 30 Απριλίου 2002 και Επεξηγηματικό Υπόμνημα H/Inf (2004), παρ. 35, που καλεί τα κράτη να τιμωρούν όλες τις μη-συναινετικές πράξεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων όπου το θύμα δεν επέδειξε αντίσταση. Βλ. επίσης Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ψήφισμα 1691 (2009), παρ. 5.2.1, που καλεί τα κράτη να «καταστήσουν τον βιασμό (συμπεριλαμβανομένου του συζυγικού βιασμού) αυτεπάγγελτα διωκόμενο έγκλημα».

⁷ M.C. v. Bulgaria (2003) ECHR 651.

⁸ M.C. v. Bulgaria (2003) ECHR 651, παρ. 166

ορισμό της συναίνεσης και η Ελλάδα μπορεί να αποφασίσει τη συγκεκριμένη διατύπωση της νομοθεσίας και τους παράγοντες που θα θεωρείται ότι αποκλείουν ελεύθερα δοθείσα συναίνεση. Ωστόσο, το Άρθρο 36, παράγραφος 2 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης ορίζει συγκεκριμένα ότι:

«2. Η συναίνεση πρέπει να παρέχεται εκουσίως, ως αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης του ατόμου η οποία αξιολογείται στο πλαίσιο των περιστάσεων.»⁹

Επιπλέον, η συναίνεση είναι μια εκούσια και συνεχιζόμενη συμφωνία συμμετοχής σε μια συγκεκριμένη σεξουαλική δραστηριότητα και μπορεί να ανακληθεί οποιαδήποτε στιγμή.¹⁰

Η Επεξηγηματική Έκθεση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης διευκρινίζει περαιτέρω ότι οι διώξεις «θα απαιτούν μια ευαίσθητη ως προς τις περιστάσεις αξιολόγηση των στοιχείων για να θεμελιωθεί κατά περίπτωση το εάν το θύμα συναίνεσε ελεύθερα στην σεξουαλική πράξη. Μια τέτοια αξιολόγηση θα πρέπει να αναγνωρίζει το ευρύ φάσμα συμπεριφορικών αντιδράσεων στη σεξουαλική βία και τον βιασμό τις οποίες παρουσιάζουν τα θύματα και δεν θα πρέπει να βασίζεται σε υποθέσεις τυπικής συμπεριφοράς σε τέτοιες καταστάσεις.»¹¹ Για παράδειγμα, παρότι αναμένεται ότι ένα θύμα βιασμού θα αντισταθεί στο δράστη, το πάγωμα όταν έρχεται αντιμέτωπο με μια σεξουαλική επίθεση έχει αναγνωριστεί ως μια συνηθισμένη ψυχολογική αντίδραση, αφήνοντας το άτομο ανήμπορο να αντισταθεί στην επίθεση, συχνά σε βαθμό ακινησίας.¹²

Τέλος, εξελίξεις στο διεθνές ποινικό δίκαιο έχουν οδηγήσει στο να αναγνωριστεί ότι η συναίνεση μπορεί να δοθεί ελεύθερα και γνήσια μόνο όπου η ελεύθερη βούληση ενός εκ των συναινούντων μερών δεν εξουδετερώνεται από εξαναγκαστικές περιστάσεις και όταν το άτομο είναι σε θέση να συναινέσει.¹³ Επομένως, ο ορισμός του βιασμού θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εξαναγκαστικών περιστάσεων όπου η συναίνεση δεν μπορεί

⁹ Βλ. επίσης *M.C. v Bulgaria* (2003) ECHR 651, παρ. 163. Βλ. επίσης *Vertido v The Philippines*, CEDAW Communication 18/2008, UN Doc CEDAW/C/46/D/18/2008 (2010), παρ. 8.9(b)(ii); CEDAW Committee, General Recommendation 35, παρ. 33; UN Handbook for Legislation on Violence against Women, 2012, σ. 24.

¹⁰ Αυτό έχει επιβεβαιωθεί σε αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων, για παράδειγμα, από το Ανώτερο Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας στην υπόθεση *R v. DPP and "A"* [2013] EWHC 945 (Admin), και στις ΗΠΑ, από το Ανώτατο Δικαστήριο της Καλιφόρνιας, 29 Cal. 4th 756, 60 P.3d 183, 128 Cal. Rptr. 2d 783, 2003 Cal.

¹¹ Επεξηγηματική Έκθεση, παρ. 192.

¹² Μια σουηδική κλινική μελέτη του 2017 διαπίστωσε ότι το 70% από τις 298 γυναίκες επιζήσασες βιασμού που εξετάστηκαν, βίωσαν «ακούσια παράλυση» κατά τη διάρκεια της επίθεσης. Anna Möller, Hans Peter Söndergaard and Lotti Helström, "Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression", *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica* 96 (2017), www.obgyn.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/aogs.13174.

¹³ International Criminal Court, "Elements of Crimes" (2011), Στοιχεία 1 και 2 των Στοιχείων των Εγκλημάτων που σχετίζονται με το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας του βιασμού κατά το Άρθρο 7(1)(g)-1, σ. 8, και το έγκλημα πολέμου του βιασμού σε διεθνείς και μη-διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις κατά το Άρθρο 8(2)(b)(xxii)-1, σ. 28, και το Άρθρο 8(2)(e)(vi)-1, σ. 36-37. Βλ. επίσης International Criminal Court, "Rules of Procedure and Evidence", UN Doc ICC-ASP/1/3 (2002), Rule 70(a), (b) και (c).

να δοθεί ελεύθερα: παρότι το βάρος της απόδειξης παραμένει στην κατηγορούσα αρχή, ο κατηγορούμενος θα πρέπει να ερωτηθεί για τα μέτρα που πήρε για να διαπιστώσει εάν το ενάγον πρόσωπο συναινούσε.¹⁴

2. ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΝΟΣ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΒΙΑΣΜΟΥ

Ο ορισμός του βιασμού στο πλαίσιο του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αναφέρεται στην μη συναινετική «[εισβολή στο] σώμα ενός ατόμου από μια ενέργεια που καταλήγει σε διείσδυση, όσο ελαφριά κι αν είναι, σε οποιοδήποτε μέρος του σώματος του θύματος ή του δράστη με ένα σεξουαλικό όργανο, ή του πρωκτικού ή γεννητικού ανοίγματος του θύματος με οποιοδήποτε αντικείμενο ή οποιοδήποτε άλλο μέρος του σώματος, συμπεριλαμβανομένης οποιασδήποτε μη-συναινετικής κολπικής, πρωκτικής ή στοματικής διείσδυσης σεξουαλικής φύσης στο σώμα ενός άλλου ατόμου με οποιοδήποτε μέρος του σώματος ή αντικείμενο.»¹⁵

Παρομοίως, το Άρθρο 36 (1) της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης καλεί τα Συμβαλλόμενα Κράτη να διασφαλίσουν ότι οι παρακάτω εκ προθέσεως συμπεριφορές ποινικοποιούνται, συμπεριλαμβανομένης της διάπραξης: μη συναινετικής κολπικής, πρωκτικής ή στοματικής διείσδυσης σεξουαλικού χαρακτήρα στο σώμα ενός άλλου ατόμου με τη χρησιμοποίηση οποιουδήποτε οργάνου του σώματος ή αντικειμένου (Άρθ. 36 (1) (α)), άλλων μη συναινετικών πράξεων σεξουαλικού χαρακτήρα με άτομο (Άρθ. 36 (1) (β)), και του εξαναγκασμού άλλου ατόμου να συμμετέχει σε μη συναινετικές πράξεις σεξουαλικού χαρακτήρα με τρίτο άτομο (Άρθ. 36 (1) (γ)).

Το τωρινό Άρθρο 336 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα και η προτεινόμενη τροποποίηση του υπολείπονται σε αυτό το σημείο. Πράγματι, δεν προσδιορίζονται λεπτομερώς όλοι οι τύποι διείσδυσης στην παρούσα νομοθεσία ούτε συμπεριλαμβάνονται στην προτεινόμενη διατύπωση. Το τροποποιημένο Άρθρο 336 απλά παραθέτει είδη σεξουαλικών πράξεων που καλύπτονται από τον ορισμό χωρίς να είναι αναλυτικό: για παράδειγμα συνουσία (ορισμένη στην εθνική νομολογία ως η συνένωση των γεννητικών μορίων)¹⁶ ή πράξεις ίσης

¹⁴ Vertido v. The Philippines, CEDAW Communication 18/2008, UN Doc CEDAW/C/46/D/18/2008 (2010), παρ. 8.9(b)(ii)

¹⁵ Άρθρο 7(1)-(g)1(1): International Criminal Court, Elements of Crimes, PCNICC/2000/1/Add.2 (2000). Τα Στοιχεία των Εγκλημάτων του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου περαιτέρω αναφέρονται σε μια τέτοια εισβολή που έχει «διαπραχθεί δια της βίας, ή με απειλή βίας ή εξαναγκασμό, όπως εκείνον που έχει προκληθεί από φόβο για βία, πίεση, κράτηση, ψυχολογική καταπίεση ή κατάχρηση εξουσίας εναντίον αυτού του ατόμου ή άλλου ατόμου, ή με εκμετάλλευση ενός καταναγκαστικού περιβάλλοντος, ή η εισβολή έχει διαπραχθεί εις βάρος ενός ατόμου ανήμπορου να δώσει γνήσια συναίνεση». (Άρθρο 7(1)-(g)1(2)). Βλ. επίσης Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 36 (1)(α).

¹⁶ Βλ. για παράδειγμα Άρειος Πάγος, Ζ' Ποινικό Τμήμα, Απόφαση Αρ. 291/2015. http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=OU7HPHGJKOUSTLCN4ZBJOUADBN8TB&apof=291_2015&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6

βαρύτητας.¹⁷

Με βάση τα παραπάνω, η οργάνωση καλεί το Υπουργείο Δικαιοσύνης να δημιουργήσει έναν περιεκτικό νομικό ορισμό του βιασμού που θα περιλαμβάνει ρητά κάθε μη συναινετική κολπική, πρωκτική ή στοματική διείσδυση σεξουαλικού χαρακτήρα στο σώμα ενός άλλου ατόμου με οποιοδήποτε μέρος του σώματος ή αντικείμενο.

3. ΠΟΙΝΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

Η ελληνική νομοθεσία θα πρέπει να διασφαλίζει ότι τα ποινικά αδικήματα έμφυλης και σεξουαλικής βίας τιμωρούνται με «αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές κυρώσεις, λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητά τους».¹⁸

Η νομοθεσία θα πρέπει να προβλέπει επίσης επιβαρυντικές περιστάσεις που θα συμπεριλαμβάνουν, αλλά δεν θα περιορίζονται σε αυτές, την ηλικία του επιζώντος ατόμου, τη σχέση μεταξύ δράστη και επιζήσαντος ατόμου, τη χρήση ή απειλή βίας, την παρουσία πολλών δραστών, και τις βαριές σωματικές ή ψυχικές επιπτώσεις της επίθεσης στο θύμα.¹⁹

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης απαιτεί καταστάσεις όπου ο δράστης προέβη σε κατάχρηση της εξουσίας του, όπως και εκείνες όπου το αδίκημα διαπράχθηκε εναντίον ατόμου που είχε καταστεί ευάλωτο συνεπεία ειδικών συνθηκών, να θεωρούνται ως επιβαρυντικές περιστάσεις.²⁰

Η Διεθνής Αμνηστία ανησυχεί ότι το προτεινόμενο Σχέδιο Νόμου αποτυγχάνει να εισάγει το αδίκημα που τώρα τιμωρείται από το Άρθρο 338 (1) του Ποινικού Κώδικα ως επιβαρυντική περίπτωση στο νομικό ορισμό του βιασμού.

Το ισχύον Άρθρο 338 (1) («Κατάχρηση σε ασέλγεια») και το προτεινόμενο Άρθρο 338 (1) («Κατάχρηση ανικάνου προς αντίσταση») ποινικοποιούν την συνουσία σε καταστάσεις όπου ένα άτομο εκμεταλλεύεται την σωματική ή ψυχική αναπηρία ή την ανικανότητα ενός άλλου ατόμου.

Το Άρθρο 338 (1) ορίζει το αδίκημα της «κατάχρησης σε ασέλγεια» ως αυτό όπου ένα άτομο ενεργεί συνουσία ή διαπράττει μια ασελή πράξη επί άλλου ατόμου με κατάχρηση της παραφροσύνης ή της ανικανότητάς του να αντισταθεί. Αυτή η ανικανότητα μπορεί να είναι αποτέλεσμα οποιασδήποτε αιτίας. Το αδίκημα επισύρει μέγιστη ποινή κάθειρξης δέκα ετών.

¹⁷ Προτεινόμενο Άρθρο 336 (2) «Γενετήσια πράξη είναι η συνουσία και οι ίσης βαρύτητας με αυτήν πράξεις».

¹⁸ Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης Άρθ. 45 (1).

¹⁹ UN Handbook for Legislation on Violence against Women, 2012, σ. 24.

²⁰ Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης Άρθρο 46 (α) και (γ).

Το προτεινόμενο Άρθρο 338 (1) προβλέπει: «Όποιος με κατάχρηση της διανοητικής ή σωματικής αναπηρίας άλλου ή της από οποιαδήποτε αιτία ανικανότητάς του να αντισταθεί ενεργεί με αυτόν γενετήσια πράξη τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη.»

Το αδίκημα ως έχει δεν ορίζεται ως βιασμός και επισύρει ελαφρύτερες ποινικές κυρώσεις.²¹ Αντίθετα, το γεγονός ότι τα αδικήματα που καλύπτονται από το Άρθρο 338 (1) επισύρουν ελαφρύτερες κυρώσεις από τον βιασμό όπως ορίζεται στο Άρθρο 336 φανερώνει ότι στην ουσία θεωρούνται ως ελαφρυντικές περιστάσεις.

Κατά την άποψη της Διεθνούς Αμνηστίας, όπως απαιτείται από την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, το αδίκημα που καλύπτεται από το Άρθρο 338 (1) θα πρέπει να θεωρείται ως επιβαρυντική περίπτωση ενός βιασμού, αντικατοπτρίζοντας την σοβαρότητα του αδικήματος.

Η οργάνωση πιστεύει επίσης ότι η νέα πρόταση θα πρέπει να αναθεωρηθεί για να καταστήσει την σεξουαλική βία εναντίον νυν ή πρώην συζύγου ή συντρόφου επιβαρυντική περίπτωση σύμφωνα με τα πρότυπα που ορίζονται στην Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και τις συστάσεις του GREVIO, του οργάνου που παρακολουθεί την εφαρμογή της.²² Επί του παρόντος, τόσο η ισχύουσα όσο και η προτεινόμενη εκδοχή του Άρθρου 336 καλύπτουν και τιμωρούν ως βιασμό τη σεξουαλική βία που διαπράττεται εναντίον νυν ή πρώην συζύγου, όπως στην ελληνική νομοθεσία για την πρόληψη και τιμωρία της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά αυτό δεν θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση.²³

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Η ανεπαρκής και αναποτελεσματική νομοθεσία για την ποινικοποίηση του βιασμού παραμένει ένα πρόβλημα σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη. Το 2018 η Διεθνής Αμνηστία δημοσίευσε μια ανάλυση της νομοθεσίας για το βιασμό στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (συμπεριλαμβανομένων των 28 Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και την Ισλανδία και την Νορβηγία) και την Ελβετία.²⁴ Από τα 31 κράτη που εξετάστηκαν, μόνο

²¹ Η αποκαλούμενη πρόσκαιρη κάθειρξη είναι μια από τις πιο σοβαρές ποινές και εφαρμόζεται για κακουργήματα. Η ελάχιστη είναι πέντε έτη και η ανώτερη είναι είκοσι (Άρθρο 52 του Ποινικού Κώδικα). Τόσο το ισχύον Άρθρο 338 (1) του ελληνικού Ποινικού Κώδικα όσο και η πρόταση της κυβέρνησης θεσπίζουν ποινές κάθειρξης έως δέκα χρόνια ενώ το Άρθρο 336 δεν έχει αυτόν τον περιορισμό.

²² Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Άρθρο 46 (α). GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Denmark, GREVIO/Inf(2017)14, November 2017, διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

²³ Ο Νόμος 3500/2006 «Για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας» τροποποίησε το Άρθρο 336 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα και τιμωρεί τον συζυγικό βιασμό.

²⁴ "Right To Be Free From Rape - Overview Of Legislation And State Of Play In Europe And International Human Rights Standards", Amnesty International, 2018, διαθέσιμο στο

οκτώ ορίζουν τον βιασμό στην νομοθεσία τους με βάση την έλλειψη συναίνεσης.²⁵

Η Ελλάδα έχει τώρα την ευκαιρία να γίνει η ένατη χώρα που θα ποινικοποιήσει τον βιασμό σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και πρότυπα και να τεθεί στην πρώτη γραμμή των Κρατών που παίρνουν σοβαρά την σεξουαλική βία.

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί τον Υπουργό Δικαιοσύνης να:

- Τροποποιήσει τον ορισμό του βιασμού στον Ποινικό Κώδικα (Άρθρο 336) έτσι ώστε να βασίζεται στην έλλειψη συναίνεσης, εναρμονίζοντάς τον με τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης.
- Τροποποιήσει το Άρθρο 336 του Ποινικού Κώδικα για να διασφαλίσει ότι κάθε μη συναινετική κολπική, πρωκτική ή στοματική διείσδυση σεξουαλικής φύσης στο σώμα ενός άλλου ατόμου με οποιοδήποτε μέρος του σώματος ή αντικείμενο θα περιλαμβάνεται ρητά στον ορισμό του βιασμού.
- Τροποποιήσει το Άρθρο 336 του Ποινικού Κώδικα ώστε να περιλάβει συνολικά ένα φάσμα επιβαρυντικών περιστάσεων σύμφωνα με το Άρθρο 46 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας που διαπράττεται εναντίον νυν ή πρώην συζύγου, από δράστες που κάνουν κατάχρηση της εξουσίας τους επί του θύματος, και όταν το αδίκημα διαπράττεται εναντίον ενός ατόμου που έχει καταστεί ευάλωτο συνεπεία ειδικών συνθηκών.
- Λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλίσει την κατανόηση και εφαρμογή όλων των ειδών επιβαρυντικών παραγόντων που αναφέρονται στο Άρθρο 46 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, κατά τις νομικές διαδικασίες, βελτιώνοντας την γνώση των οργάνων επιβολής του νόμου, των εισαγγελέων και των δικαστών.

EUR 25/0095/2019

Μάρτιος 2019

<https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/9452/2018/en/>

²⁵ Οι χώρες είναι η Ιρλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο, η Κύπρος, η Γερμανία, το Λουξεμβούργο, η Ισλανδία και η Σουηδία.